

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ GIUSEPPE TESAURO

της 16ης Δεκεμβρίου 1997 *

1. Τα προδικαστικά ερωτήματα που έχει υποβάλει το *cour d'appel de Douai* αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ, καθώς και ορισμένων διατάξεων του κανονισμού (ΕΟΚ) 123/85 της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 1984, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΟΚ σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών διανομής και εξυπηρέτησης των πελατών πριν και μετά την πώληση αυτοκινήτων οχημάτων¹, και του κανονισμού (ΕΚ) 1475/95² της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1995, ο οποίος κατάρτησε και αντικατέστησε από την 1η Οκτωβρίου 1995 τον κανονισμό 123/95.

Ειδικότερα, το εθνικό δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν οι συμβάσεις αποκλειστικής αντιπροσωπείας που αφορούν τη διανομή επί του γαλλικού εδάφους των αυτοκινήτων *Peugeot* και *Citroën* είναι σύμφωνες προς ορισμένες διατάξεις των προπαρατεθέντων κανονισμών απαλλαγής κατά κατηγορία, προκειμένου να αποφανθεί επί της αγωγής λόγω αθέμιτου ανταγωνισμού που ασκήθηκε από δύο εγκεκριμένους αντιπροσώπους κατά μεταπωλητή εκτός δικτύου. Αν ληφθεί υπόψη η νομολογία του γαλλικού *cour de cassation* και το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, μία τέτοια αγωγή δεν θα είχε λόγο υπάρξεως στην περίπτωση κατά την οποία οι εν λόγω συμβάσεις ήταν παράνομες.

Το κανονιστικό πλαίσιο

2. Είναι κατ' αρχάς σκόπιμο να υπομνηστούν, για την καλύτερη κατανόηση του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής και των υποβληθέντων στο Δικαστήριο ερωτημάτων, οι διατάξεις του κανονισμού 123/85 και του κανονισμού 1475/95, των οποίων ζητείται η ερμηνεία. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά, συγκεκριμένα, το Δικαστήριο ως προς το συμβατό ορισμένων ρητρών των συμβάσεων διανομής αυτοκινήτων *Peugeot* και *Citroën* προς τις διατάξεις των εν λόγω κανονισμών, ειδικότερα των ρητρών που αφορούν τον προσδιορισμό των αντικειμενικών λόγων που επιτρέπουν την αποδέσμευση από την υποχρέωση περί μη ανταγωνισμού, εκείνων που αφορούν το περιεχόμενο αυτής της υποχρέωσης περί μη ανταγωνισμού και εκείνων που αφορούν τους στόχους πωλήσεων που ορίζει ο προμηθευτής στον διανομέα. Οι διατάξεις αυτές περιλαμβάνονται στα άρθρα 3, σημείο 3, 4, παράγραφος 1, σημείο 3, και, τέλος, 5, παράγραφος 2, σημείο 1, στοιχεία α' και β', και σημεία 2 και 3, του κανονισμού 123/85 και στα αντίστοιχα άρθρα του κανονισμού 1475/95.

3. Ο κανονισμός 123/85, όπως και ο κανονισμός 1475/95, απαλλάσσει από την τήρηση της απαγορεύσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης τις συμφωνίες με τις οποίες ο προμηθευτής αναθέτει στον (εγκεκριμένο) μεταπωλητή την προώθηση της διανομής των προϊόντων που αποτελούν το αντικείμενο της συμβάσεως εντός συγκεκριμένου εδάφους και αναλαμβάνει την υποχρέωση να προμηθεύει μόνον

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

1 — ΕΕ 1985, L 15, σ. 16.

2 — ΕΕ 1995, L 145, σ. 25.

αυτόν, εντός του εδάφους αυτού, με αυτοκίνητα οχήματα και τα ανταλλακτικά τους (άρθρο 1).

αυτά συμφωνίες διανομής και εξυπηρέτησης πελατών [πριν] και μετά την πώληση, υπό τον όρο:

Σύμφωνα με το άρθρο 3, σημείο 3, του κανονισμού 123/85, η απαλλαγή που χορηγείται με το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ισχύει επίσης όταν η υποχρέωση που αναφέρεται στο άρθρο 1 συνδυάζεται με την υποχρέωση του διανομέα «να μην πωλεί καινούργια αυτοκίνητα οχήματα που ανταγωνίζονται τα προϊόντα της συμφωνίας και να μην πωλεί καινούργια αυτοκίνητα οχήματα που προσφέρονται από άλλους πλην του κατασκευαστή σε εμπορικές εκμεταλλεύσεις όπου προσφέρονται τα προϊόντα της συμφωνίας». Το άρθρο 4 του ιδίου κανονισμού προβλέπει ότι η απαλλαγή καλύπτει επίσης την υποχρέωση του διανομέα «να καταβάλλει προσπάθεια να πωλεί στη συμφωνημένη περιοχή κατά τη διάρκεια καθορισμένης χρονικής περιόδου έναν ελάχιστο αριθμό προϊόντων της συμφωνίας, αριθμό που καθορίζει ο προμηθευτής βάσει εκτιμήσεων για τις προβλεπόμενες πωλήσεις του διανομέα, αν οι συμβαλλόμενοι δεν συμφωνούν στο θέμα αυτό» (άρθρο 4, παράγραφος 1, σημείο 3).

Τέλος, οι επόμενες διατάξεις του άρθρου 5 έχουν επίσης σημασία για την προκειμένη υπόθεση:

«2. Στην περίπτωση κατά την οποία ο διανομέας έχει αναλάβει τις υποχρεώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, για τη βελτίωση της δομής της διανομής και της εξυπηρέτησης των πελατών πριν και μετά την πώληση, η απαλλαγή του άρθρου 3, σημεία 3 και 5, εφαρμόζεται στην υποχρέωση να μην πωλεί καινούργια οχήματα άλλα πέραν των αυτοκινήτων οχημάτων της σειράς των προϊόντων που αναφέρεται στη συμφωνία ή να μη συνάπτει γι'»

1) ότι οι συμβαλλόμενοι:

α) συμφωνούν ότι ο προμηθευτής δέχεται να αποδεσμεύσει τον διανομέα από τις υποχρεώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 3, σημεία 3 και 5, εφόσον ο διανομέας αποδεικνύει ότι υπάρχουν αντικειμενικοί λόγοι·

β) συμφωνούν ότι ο προμηθευτής διατηρεί το δικαίωμα να συνάπτει συμφωνίες διανομής και εξυπηρέτησης πελατών που αφορούν τα προϊόντα της συμφωνίας με ορισμένες άλλες επιχειρήσεις που ασκούν τη δραστηριότητά τους στη συμφωνημένη περιοχή, ή να τροποποιεί τη συμφωνημένη περιοχή, μόνο στην περίπτωση που αποδεικνύει ότι υπάρχουν αντικειμενικοί λόγοι·

2) ότι η διάρκεια της συμφωνίας είναι τουλάχιστον τέσσερα έτη ή ότι η προθεσμία τακτικής καταγγελίας της συμφωνίας αορίστου διαρκείας είναι τουλάχιστον ένα έτος για τους δύο συμβαλλόμενους, εκτός αν

— ο προμηθευτής είναι υποχρεωμένος, βάσει νόμου ή βάσει ιδιαιτέρων συμφωνιών, να καταβάλει ανάλογη αποζημίωση κατά τη λήξη της συμφωνίας ή

— πρόκειται για την πρώτη ένταξη του διανομέα στο δίκτυο διανομής και για την πρώτη διάρκεια της συμφωνίας ή για την πρώτη δυνατότητα τακτικής καταγγελίας της συμφωνίας.

- 3) ότι κάθε συμβαλλόμενος είναι υποχρεωμένος να πληροφορήσει τον άλλο, τουλάχιστον έξι μήνες πριν από τη λήξη της συμφωνίας, ότι δεν επιθυμεί να παρατείνει την ισχύ ληξιπροθέσμου συμφωνίας.

3. Ένα συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να επικαλεσθεί αντικειμενικούς λόγους, κατά την έννοια του παρόντος άρθρου, που τα μέρη καθόρισαν λεπτομερώς κατά τη σύναψη της συμφωνίας, μόνο όταν αυτοί εφαρμόζονται χωρίς διάκριση σε ανάλογες περιπτώσεις σε επιχειρήσεις του συστήματος διανομής.»

4. Οι συναφείς διατάξεις του κανονισμού 1475/95, που άρχισε να ισχύει την 1η Οκτωβρίου 1995, διαφέρουν κατά το μάλλον ή ήττον σημαντικά από εκείνες που μόλις αναφέρθηκαν.

Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3, σημείο 3, του κανονισμού αυτού, η απαλλαγή εξακολουθεί να ισχύει ως προς την υποχρέωση μη πώλησως καινούργιων αυτοκινήτων οχημάτων που προσφέρουν άλλοι πλην του κατασκευαστή στα ίδια σημεία πώλησης,

αλλά διευκρινίζεται ότι η πώληση καινούργιων αυτοκινήτων άλλης μάρκας επιτρέπεται, αν πραγματοποιείται «σε χωριστά σημεία πώλησης που υπάγονται σε χωριστή διαχείριση από διαφορετικό νομικό πρόσωπο, έτσι ώστε να αποκλείεται οποιαδήποτε σύγχυση ως προς τα σήματα». Επιπλέον, το άρθρο 4, παράγραφος 1, σημείο 3, του κανονισμού προβλέπει ότι δεν κωλύει την απαλλαγή η υποχρέωση του διανομέα «να καταβάλλει προσπάθεια να πωλεί στη συμφωνημένη περιοχή κατά τη διάρκεια καθορισμένης χρονικής περιόδου έναν ελάχιστο αριθμό προϊόντων της συμφωνίας, που καθορίζεται από τα μέρη από κοινού ή, σε περίπτωση διαφωνίας σχετικά με τον ελάχιστο αριθμό προϊόντων της συμφωνίας προς πώληση κατ' έτος, από τρίτο εμπειρογνώμονα, λαμβανομένων κυρίως υπόψη των πωλήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο παρελθόν στην περιοχή αυτή, καθώς και τις προβλεπόμενες εκτιμήσεις πωλήσεων για την περιοχή αυτή και σε εθνικό επίπεδο».

Τέλος, καθόσον ενδιαφέρει εν προκειμένω, το άρθρο 5 του κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«2. Στην περίπτωση κατά την οποία ο διανομέας έχει αναλάβει τις υποχρεώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, για τη βελτίωση της δομής της διανομής, των υπηρεσιών πώλησης και της εξυπηρέτησης μετά την πώληση, η απαλλαγή εφαρμόζεται υπό τον όρο:

(...)

- 2) ότι η διάρκεια της συμφωνίας είναι τουλάχιστον πενταετής ή ότι η προειδοποιητική προθεσμία τακτικής καταγγε-

λίας της συμφωνίας αορίστου χρόνου είναι τουλάχιστον δύο έτη και για τους δύο συμβαλλόμενους· η προθεσμία αυτή μειώνεται σε ένα έτος τουλάχιστον:

— αν ο προμηθευτής είναι υποχρεωμένος, βάσει νόμου ή βάσει ιδιαιτέρων συμφωνιών, να καταβάλει εύλογη αποζημίωση κατά τη λύση της συμφωνίας ή

— αν πρόκειται για την είσοδο του διανομέα στο δίκτυο και για την πρώτη συμφωνηθείσα διάρκεια της συμφωνίας ή την πρώτη δυνατότητα τακτικής καταγγελίας·

3) ότι κάθε συμβαλλόμενος είναι υποχρεωμένος να πληροφορήσει τον άλλο, τουλάχιστον έξι μήνες πριν από τη λήξη της συμφωνίας, ότι δεν επιθυμεί να παρατείνει συμφωνία ορισμένου χρόνου.

3. Οι όροι απαλλαγής που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 δεν προδικάζουν:

— το δικαίωμα του προμηθευτή να καταγγείλει τη συμφωνία τηρώντας προειδοποιητική προθεσμία τουλάχιστον ενός έτους σε περίπτωση ανάγκης για αναδιοργάνωση του συνόλου ή ουσιώδους τμήματος του δικτύου,

— το δικαίωμα ενός μέρους για έκτακτη καταγγελία της συμφωνίας λόγω αθέτησης από τον αντισυμβαλλόμενο των ουσιαστών υποχρεώσεών του.

Σε κάθε περίπτωση, οι συμβαλλόμενοι οφείλουν σε περίπτωση διαφωνίας να αποδεχθούν ένα σύστημα ταχείας διακανονισμού της αντιδικίας, όπως η προσφυγή σε τρίτο εμπειρογνώμονα ή σε διαιτητή, υπό την επιφύλαξη του δικαιώματος των μερών για προσφυγή ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου σύμφωνα με τις εφαρμοστέες διατάξεις του εθνικού δικαίου.»

Τα πραγματικά περιστατικά και τα προδικαστικά ερωτήματα

5. Η εταιρία Cabour SA (στο εξής: Cabour) και η εταιρία Nord Distribution Automobile SA (στο εξής: Nord Distribution), αποκλειστικοί αντιπρόσωποι στο Douai των εταιριών Citroën και Peugeot αντίστοιχα, άσκησαν αγωγή ενώπιον του tribunal de commerce de Douai κατά της εταιρίας Amor «SOCO» SARL (στο εξής: Amor), μεταπωλητή εκτός του δικτύου διανομής καινούργιων αυτοκινήτων (μεταξύ άλλων) της μάρκας Citroën και της μάρκας Peugeot. Ειδικότερα, ισχυρίστηκαν — με το επιχείρημα ότι ο κανονισμός 123/85 είχε ως αποτέλεσμα την απαγόρευση των δραστηριοτήτων μεταπωλήσεως αυτοκινήτων οχημάτων εκτός του δικτύου διανομής — ότι η δραστηριότητα της Amor συνιστά αθέμιτο ανταγωνισμό. Η Cabour και η Nord Distribution ζήτησαν επομένως από το επιληφθέν δικαστήριο να απαγορεύσει στην Amor τη συνέχιση της δραστηριότητάς της αυτής και να την υποχρεώσει να τους καταβάλει αποζημίωση.

Με απόφαση της 16ης Ιουνίου 1994, το Tribunal απέρριψε τα αιτήματα των εναγουσών για τον λόγο, αφενός, ότι οι συμβάσεις αποκλειστικής αντιπροσωπείας αυτοκινήτων Peugeot και Citroën δεν μπορούσαν να τύχουν της απαλλαγής κατά κατηγορία που προβλέπει ο κανονισμός 123/85 και ότι, επομένως, δεν μπορούσαν να αντιταχθούν στην Amor και, αφετέρου, ότι η τελευταία δεν μπορούσε να έχει παραβεί τις εν λόγω συμβάσεις, δεδομένου ότι εφοδιαζόταν νομίμως.

6. Η Cabour και η Nord Distribution άσκησαν έφεση κατά της αποφάσεως αυτής, υποστηρίζοντας ότι η Amor συμπεριφέρεται ως μεταπωλητής, στο μέτρο που αποθηκεύει και πωλεί καινούργια οχήματα στον τομέα των αποκλειστικών αντιπροσώπων της Peugeot και της Citroën στο Douai, και ότι από αυτό προκύπτει αθέμιτος ανταγωνισμός και θήρευση πελατείας σε βάρος τους. Καθόσον ενδιαφέρει εν προκειμένω, οι ανωτέρω εταιρίες τόνισαν ότι είναι μεν αληθές ότι η συναφής κοινοτική κανονιστική ρύθμιση περιορίζεται να επιτρέπει την πώληση εντός δικτύων αποκλειστικής διανομής, χωρίς να κηρύσσει παράνομες τις πωλήσεις εκτός δικτύου, όμως το εθνικό δίκαιο διατηρεί πλήρως τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων στη δραστηριότητα των μη εγκεκριμένων μεταπωλητών δυνάμει των διατάξεων περί του αθεμίτου ανταγωνισμού και της νομολογίας του γαλλικού cour de cassation.

Υπό το πρίσμα αυτό, η Cabour και η Nord Distribution ισχυρίστηκαν, ειδικότερα, ότι η Amor είχε δεχθεί να εφοδιάζεται από μία επιχείρηση μισθώσεως οχημάτων, πράγμα

το οποίο αποδεικνύει τον παράνομο χαρακτήρα του εφοδιασμού, αφού έτσι τα οχήματα που πώλησε ένας αντιπρόσωπος σε επαγγελματία εκμισθωτή οχημάτων εξετράπησαν του προορισμού τους. Για τον λόγο ακριβώς αυτό ζήτησαν από το επιληφθέν δικαστήριο, αφενός, να κρίνει ότι η Amor, εφοδιαζόμενη με νέα οχήματα κατά τρόπο μη «κανονικό», ασκεί δραστηριότητα συνιστώσα αθέμιτο ανταγωνισμό έναντι των εγκεκριμένων μεταπωλητών και, αφετέρου, να υποχρεώσει συνεπώς την Amor να αποκαταστήσει τη ζημία τους.

7. Η Amor, από την πλευρά της, υποστήριξε: α) ότι πάντοτε δήλωνε ότι είναι ένας απλός μεταπωλητής, ώστε δεν μπορούσε να υπάρξει ως προς το σημείο αυτό κανένας κίνδυνος συγχύσεως με τους εντεταλμένους μεσάζοντες και ακόμη λιγότερο με τους εγκεκριμένους αντιπροσώπους· β) ότι αυτοί οι τελευταίοι δεν απέδειξαν τη νομιμότητα του δικτύου διανομής που ισχυρίζονται ότι η ίδια ανταγωνίζεται κατά τρόπο αθέμιτο· γ) ότι οι εν λόγω συμβάσεις αντιπροσωπείας περιέχουν ρήτρες — αφορώσες ειδικότερα τους αντικειμενικούς λόγους που επιτρέπουν την αποδέσμευση από την υποχρέωση περί μη ανταγωνισμού, το περιεχόμενο της υποχρέωσης αυτής και τους τιθέμενους στον διανομέα στόχους πωλήσεων — οι οποίες δεν είναι σύμφωνες προς τον κανονισμό 123/85, πράγμα το οποίο συνεπάγεται ότι αυτές δεν μπορούν να τύχουν καμιάς απαλλαγής· δ) ότι οι συμβάσεις αυτές περιορίζουν τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και ότι, επομένως, δεν μπορούν να της αντιταχθούν· ε) ότι τίποτε δεν μπορεί να της προσαφθεί ως προς τους όρους εφοδιασμού και εμπορίας των εν λόγω οχημάτων, ιδίως όσον αφορά τη φερομένη έλλειψη νομιμότητας του εφοδιασμού.

Συνεπώς, η Amor ζήτησε από το Cour d'appel να απορρίψει τα αιτήματα των εφεσίουσών εταιριών και να επικυρώσει την πρωτόδικη απόφαση της 16ης Ιουνίου 1994.

8. Οι εταιρίες Automobiles Peugeot SA (στο εξής: Peugeot) και Automobiles Citroën SA (στο εξής: Citroën), οι οποίες παρενέβησαν στην κύρια δίκη υπέρ της Cabour και της Nord Distribution, έλαβαν θέση, ειδικότερα, ως προς το συμβατό με τον κανονισμό 123/85 των αμφισβητούμενων από την Amor συμβατικών ρητρών. Συναφώς, έχοντας τονίσει ότι οι εν λόγω συμβάσεις κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή όπως προβλέπεται από το άρθρο 8 του κανονισμού 123/85, υποστήριξαν ότι: α) ο κανονισμός 123/85 ουδόλως υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να διευκρινίζουν ρητώς στη σύμβαση περί αποκλειστικής διανομής τους αντικειμενικούς λόγους που επιτρέπουν στον αντιπρόσωπο να αποδεσμευθεί από την υποχρέωσή του περί μη ανταγωνισμού· β) η επιτρεπόμενη από τον κανονισμό υποχρέωση περί μη ανταγωνισμού δεν περιορίζεται για τους αντιπροσώπους στα οχήματα μόνον που ανταγωνίζονται τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως, αλλά μπορεί να επεκταθεί σε άλλα καινούργια αυτοκίνητα, πέραν εκείνων που προβλέπονται από τη συμφωνία· γ) η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση επιτρέπει επίσης την απαλλαγή από την απαγόρευση του άρθρου 85 της Συνθήκης των ρητρών με τις οποίες ο διανομέας υποχρεώνεται να καταβάλλει προσπάθεια να πωλεί κατά τη διάρκεια καθορισμένης χρονικής περιόδου, εντός της συμφωνημένης περιοχής, έναν ελάχιστο αριθμό προϊόντων της συμφωνίας.

Κατά τη γνώμη της Peugeot και της Citroën, τέλος, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο κακώς έκρινε ότι οι επίμαχες συμβάσεις αντιπροσωπείας δεν τυγχάνουν της απαλλαγής

κατά κατηγορία και δεν μπορούν, επομένως, να αντισταθούν στους τρίτους. Εν πάση περιπτώσει, δεν παρέλειψαν ακόμη να τονίσουν ότι ενδεχομένη σύγκρουση των επίδικων ρητρών των εν λόγω συμβάσεων προς τις συναφείς διατάξεις του κανονισμού 123/85 δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι μπορεί να επιφέρει, τουλάχιστον καθεαυτή, την ακυρότητα των αμφισβητούμενων συμβάσεων.

9. Το εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου αναπτύχθηκαν τα επιχειρήματα αυτά, τόνισε κατ' αρχάς ότι, αν, όπως υποστήριξε η Amor, ορισμένες ρήτρες των συμβάσεων αντιπροσωπείας δεν ήταν σύμφωνες προς τις συναφείς διατάξεις του κανονισμού 123/85, αυτό θα μπορούσε οπωσδήποτε να έχει ως αποτέλεσμα οι εν λόγω συμβάσεις να μην μπορούν να αντισταθούν στους τρίτους, ιδίως στους μεταπωλητές εκτός δικτύου, με περαιτέρω συνέπεια να μην πληρούνται οι προϋποθέσεις για την αγωγή εξ αθεμίτου ανταγωνισμού. Το εθνικό δικαστήριο τόνισε επιπλέον ότι η λύση της διαφοράς προϋποθέτει — τουλάχιστον για τα σημεία που αφορούν το αίτημα αποκαταστάσεως της επελθούσας ζημίας και την απαγόρευση συνεχίσεως της δραστηριότητας μεταπωλήσεως των οικείων οχημάτων — ότι οι συναφείς διατάξεις του κανονισμού 1475/95, δηλαδή του κανονισμού που κατήργησε και αντικατέστησε τον κανονισμό 123/85, οδηγούν επίσης στο ίδιο αποτέλεσμα. Εν πάση περιπτώσει, θα πρέπει ακόμη να εξεταστεί, ακόμη και στην περίπτωση που θα συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι επίδικες ρήτρες δεν πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτουν οι κανονισμοί απαλλαγής κατά κατηγορία, αν ένα δίκτυο διανομής που στηρίζεται σε συμβάσεις αυτού του είδους καλύπτονται ή όχι από την απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

10. Κρίνοντας ότι τα ερωτήματα που μόλις αναφέρθηκαν εγείρουν λεπτά ζητήματα κοινοτικού δικαίου, το *cour d'appel de Douai* αποφάσισε, επομένως, να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα. Τα ερωτήματα αυτά έχουν ως εξής:

«1) Έχει ο κανονισμός 123/85 της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, της 12ης Δεκεμβρίου 1984, που εκδόθηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΟΚ, την έννοια ότι η προβλεπόμενη από το άρθρο 1 του κανονισμού απαλλαγή ισχύει για τη σύμβαση αποκλειστικής αντιπροσωπείας η οποία έχει συναφθεί μεταξύ ενός κατασκευαστή αυτοκινήτων και του αντιπροσώπου, όταν η σύμβαση αυτή:

α) δεν αναφέρει λεπτομερώς τους “αντικειμενικούς λόγους” περί των οποίων γίνεται μνεία στο άρθρο 5, παράγραφος 2, σημείο 1, στοιχεία α' και β', και στην παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου του κανονισμού αυτού·

β) αποκλείει κάθε δυνατότητα του αντιπροσώπου, εκτός αν αποδεικνύεται η ύπαρξη αντικειμενικών λόγων μη υφισταμένων κατά τη σύναψη της συμβάσεως, να πωλεί καινούργια αυτοκίνητα, τα οποία προμηθεύεται από άλλους εκτός του κατασκευαστή, ακόμα και εντός εμπορικών εκμεταλλεύσεων χωριστών από εκείνες όπου διατίθενται τα αποτελούντα το αντικείμενο της συμβάσεως προϊόντα (αυτή η ρήτρα πρέπει να εξεταστεί σε συνάρτηση με την ερμηνεία των διατάξεων των άρθρων 3, σημείο 3, και 5, παράγραφος 2, του κανονισμού)·

γ) θέτει στόχο πωλήσεων, βάσει του οποίου ο αντιπρόσωπος αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταβάλλει κάθε προσπάθεια για να πωλήσει, κατά τη διάρκεια κάθε έτους, συγκεκριμένο αριθμό αυτοκινήτων που αποτελούν το αντικείμενο της ως άνω συμβάσεως, ο οποίος, εφόσον δεν προσδιορίζεται με συμφωνία μεταξύ των μερών, καθορίζεται από τον κατασκευαστή με βάση τις προβλέψεις στις οποίες προβαίνει ο ίδιος ή με βάση τα κριτήρια τα οποία καθορίζει ο ίδιος, με τη διευκρίνιση ότι, αν δεν έχει πραγματοποιηθεί το 90 % των 7/11 του επιδιωκόμενου όγκου πωλήσεων μέχρι τις 31 Αυγούστου κάθε έτους και αν το “ποσοστό συνολικής διεισδύσεως” των αποτελούντων το αντικείμενο της συμβάσεως αυτοκινήτων στη συμφωνηθείσα περιφέρεια, εκτιμώμενο στις 31 Ιουλίου κάθε έτους, είναι κατώτερο κατά 15 % έως 45 %, ανάλογα με τη συγκεκριμένη περιφέρεια, από το εθνικό ποσοστό διεισδύσεως των ιδίων αυτοκινήτων, ο κατασκευαστής μπορεί να μεταβάλει, κατόπιν σχετικής ειδοποίησης τρεις ή έξι μήνες νωρίτερα, τη συμφωνηθείσα περιφέρεια ή/και να αφαιρέσει από τον αντιπρόσωπο την αποκλειστικότητα όσον αφορά την εγκατάσταση ή να καταγγείλει τη σύμβαση αντιπροσωπείας (οι ρήτρες αυτές πρέπει να εξεταστούν σε συνάρτηση με την ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 4, παράγραφος 1, σημείο 3, και του άρθρου 5, παράγραφος 2, σημεία 2 και 3, του κανονισμού);

2) Έχει ο κανονισμός 1475/95 της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, της 28ης Ιουνίου 1995, που αντικατέστησε τον προαναφερθέντα κανονισμό 123/85,

την έννοια ότι καλύπτεται από την προβλεπόμενη στο άρθρο 1 απαλλαγή η σύμβαση αποκλειστικής αντιπροσωπείας, η οποία περιλαμβάνει ρήτρες όπως αυτές που διαλαμβάνονται ανωτέρω στο ερώτημα 1, σημεία β' και γ', αν ληφθούν υπόψη, αντιστοίχως, οι διατάξεις του άρθρου 3, σημείο 3, και του άρθρου 4, παράγραφος 1, σημείο 3, του κανονισμού 1475/95, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφος 2, σημεία 2 και 3, και παράγραφος 3;

- 3) Εφόσον οι κανονισμοί 123/85 και 1475/95 δεν μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι η προβλεπόμενη από αυτούς απαλλαγή καλύπτει τις συμβάσεις αντιπροσωπείας που περιγράφονται στα δύο πρώτα ερωτήματα, έχει το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ την έννοια ότι το δίκτυο αποκλειστικής διανομής ενός κατασκευαστή αυτοκινήτων, το οποίο στηρίζεται σε τέτοιες συμβάσεις αντιπροσωπείας όσον αφορά ολόκληρο το έδαφος ενός κράτους μέλους, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της απαγορεύσεως την οποία επιβάλλει το άρθρο αυτό;»

11. Με τα υποβληθέντα στο Δικαστήριο ερωτήματα επιδιώκεται επομένως να εξακριβωθεί αν οι συμβάσεις αντιπροσωπείας Peugeot και Citroën είναι σύμφωνες προς τις διατάξεις του κανονισμού 123/85 (πρώτο ερώτημα) και του κανονισμού 1475/95 (δεύτερο ερώτημα) και αν επομένως μπορούν να τύχουν της απαλλαγής κατά κατηγορία που προβλέπουν οι εν λόγω κανονισμοί. Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, ερωτάται το Δικαστήριο αν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης έχει την έννοια ότι απαγορεύει δίκτυο αποκλειστικής και επιλεκτικής διανομής που βασίζεται σε συμβάσεις όπως αυτές που εξετάζονται εν προκειμένω (τρίτο ερώτημα).

Πάντως, πριν από την επί της ουσίας εξέταση των ερωτημάτων αυτών, είναι αναγκαίο να εξεταστεί το παραδεκτό τους. Πράγματι, τόσο η Επιτροπή όσο και η Ρεγεοί και η Citroën υποστήριξαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ότι το Δικαστήριο δεν πρέπει να απαντήσει στα υποβληθέντα από το εθνικό δικαστήριο ερωτήματα, στο μέτρο που αυτά προδήλως στερούνται λυσιτελείας σε σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης και, επομένως, ουδόλως είναι απαραίτητα για την επίλυση της.

Επί της λυσιτελείας των ερωτημάτων

12. Υπενθυμίζω κατ' αρχάς ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, «μόνο στα εθνικά δικαστήρια, στην κρίση των οποίων υποβάλλεται η διαφορά και τα οποία πρέπει να αναλαμβάνουν την ευθύνη της εκδοθησομένης αποφάσεως, εναπόκειται να εκτιμούν, ενόψει των ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών κάθε υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, προκειμένου να είναι σε θέση να αποφανθούν επί της υποθέσεως, όσο και τη λυσιτέλεια των υποβαλλομένων στο Δικαστήριο ερωτημάτων. Η απόρριψη αιτήσεως εθνικού δικαστηρίου είναι δυνατή μόνον όταν είναι προδήλο ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που ζητεί το δικαστήριο αυτό ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της κύριας δίκης»³.

3 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 16ης Οκτωβρίου 1997, C-304/96, Hera (Συλλογή 1997, σ. I-5685, σκέψη 11).

Επομένως, προκειμένου να εξακριβώσει την αρμοδιότητά του, το Δικαστήριο προβαίνει σε εξέταση των συνθηκών υπό τις οποίες το εθνικό δικαστήριο του υποβάλλει την αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως⁴. Η εξέταση αυτή, που έχει στην πραγματικότητα περιθωριακό και μόνο χαρακτήρα, μέχρι τώρα είχε ως αποτέλεσμα να αρνείται το Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα μόνο που δεν έχουν «καμία σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης»⁵, ή στα ερωτήματα «υποθετικής φύσεως»⁶ ή ακόμη που «δεν είναι αντικειμενικώς αναγκαία για την απόφαση που καλείται να λάβει ο δικαστής»⁷. Αντιθέτως, το Δικαστήριο έκρινε, διαπιστώνοντας την αρμοδιότητά του να απαντήσει σε ερωτήματα των οποίων η λυσιτέλεια είχε αμφισβητηθεί, ότι αρκεί το γεγονός ότι από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ή, εν πάση περιπτώσει, μπορεί να συναχθεί ότι η απάντησή του θα είναι χρήσιμη για τη λύση της διαφοράς της κύριας δίκης⁸.

13. Στο πλαίσιο ενός τέτοιου περιθωριακού ελέγχου της λυσιτελείας των υποβληθέντων ερωτημάτων, έχουν επομένως ιδιαίτερη σημασία οι λόγοι τους οποίους ενδεχομένως αναφέρει το εθνικό δικαστήριο στη διάταξη περί παραπομπής, για να εξηγήσει τη σχέση μεταξύ των ερωτημάτων αυτών και της ενώπιον αυτού εκκρεμούς διαφοράς και, συνεπώς, την ανάγκη να λάβει απάντηση εκ μέρους του Δικαστηρίου⁹.

Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο ανέφερε σαφέστατα ότι η απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα «μπορεί να είναι καθοριστική για μια αγωγή εξ αθεμίτου ανταγωνισμού, η οποία δύσκολα θα ευδοκιμούσε, αν οι αντιπρόσωποι δεν είχαν δικαίωμα προστασίας έναντι των μη εγκεκριμένων μεταπωλητών». Με άλλα λόγια, το αιτούν δικαστήριο ορθώς διευκρίνισε ότι τα αιτήματα της Cabour και της Nord Distribution θα απορροφηθούν, αν οι συμβάσεις αντιπροσωπείας είναι παράνομες: ο δε λόγος είναι ακριβώς ότι, στην περίπτωση αυτή, δεν θα συντρέχει η ουσιωδέστερη προϋπόθεση για το βάσιμο της αγωγής εξ αθεμίτου ανταγωνισμού.

14. Πάντως, κατά την Peugeot και τη Citroën, τα υποβληθέντα ερωτήματα δεν είναι λυσιτελή σε σχέση με την ουσία της διαφοράς στο μέτρο που, ακόμη και αν συναγόταν το συμπέρασμα ότι οι επίδικες ρήτρες των εν λόγω συμβάσεων δεν καλύπτονται από την απαλλαγή κατά κατηγορία, οι ρήτρες αυτές εντούτοις δεν καθίσταντο αυτομάτως παράνομες ούτε βέβαια θα μπορούσε να συναχθεί η ακυρότητα

4 — Βλ., ως πλέον πρόσφατη απόφαση, την απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1997, C-408/95, Eurotunnel (Συλλογή 1997, σ. 6315, σκέψη 20).

5 — Βλ. τη διάταξη της 26ης Ιανουαρίου 1990, C-286/88, Falciola (Συλλογή 1990, σ. I-191, σκέψη 9), και την απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992, C-343/90, Lourenço Dias (Συλλογή 1992, σ. I-4673, σκέψη 42).

6 — Απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992, C-83/91, Meilicke (Συλλογή 1992, σ. I-4871, σκέψεις 28 έως 30).

7 — Διάταξη της 16ης Μαΐου 1994, C-428/93, Monin Automobiles (Συλλογή 1994, σ. I-1707, σκέψη 15): καθώς και την πρόσφατη απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 1997, C-291/96, Grado (Συλλογή 1997, σ. I-5531, σκέψη 16).

8 — Έτσι, με την απόφαση της 5ης Ιουνίου 1997, C-105/94, Celestini (Συλλογή 1997, σ. I-2971, σκέψη 25), για παράδειγμα, το Δικαστήριο έκρινε ότι αρκούσε, όσον αφορά τη λυσιτέλεια των υποβληθέντων ερωτημάτων, το γεγονός ότι «το εθνικό δικαστήριο διευκρίνισε ότι, αν συνεπεία των απαντήσεων του Δικαστηρίου έπρεπε να πιναχθεί το συμπέρασμα ότι η μέθοδος του οξυγόνου 16/18 συμβιβάζεται προς το κοινοτικό δίκαιο, η αγωγή της Celcchini θα έπρεπε να απορριφθεί» και πρόσθεσε ότι «δεν ενισχύεται στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, να αμφισβητήσει την εκτίμηση αυτή». Ομοίως, με την απόφαση Eurotunnel (προσπαράτευσή στην υποσημείωση 4), για να αποκαρδίσει τις αντιρρήσεις, σύμφωνα με τις οποίες η ενδεχόμενη ακυρότητα των ετήσιων στην υπόθεση εκείνη οδηγιών δεν θα είχε καμία απολύτως επίπτωση στο δικτυωθέν από την ενόησιν της κύριας δίκης αίτημα για αποκατάσταση της ζημίας της, το Δικαστήριο περιορίστηκε να τονίσει ότι «το ενδεχόμενο να κριθούν ανίσχυρες οι οδηγίες αυτές θα παράσχει στο εθνικό δικαστήριο τουλάχιστον τη δυνατότητα να υποχρεώσει τη ScaFrance να παύσει στο μέλλον την πώληση αφορολογητών ειδών, όπως ζητεί η Eurotunnel» (σκέψη 24).

9 — Αυτός εξάλλου είναι ο λόγος για τον οποίο στη σχετική νομολογία αναφέρεται ολοένα συχνότερα, κυρίως τα τελευταία έτη, ότι «επιβάλλεται το εθνικό δικαστήριο να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους φρονεί ότι απάντηση στα ερωτήματα αυτά είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς» (βλ. για παράδειγμα, την προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5 απόφαση Lourenço Dias, σκέψη 19).

των εν λόγω συμβάσεων. Προς στήριξη της απόψεως αυτής, παραθέτουν τις αποφάσεις Grand garage albigeois κ.λπ. και Nissan France κ.λπ., με τις οποίες το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι «ο κανονισμός 123/85 (...) δεν θεσπίζει υποχρεωτικές διατάξεις θίγουσες άμεσα το κύρος ή το περιεχόμενο των συμβατικών ρητρών ή υποχρεώνουσες τα συμβαλλόμενα μέρη να προσαρμόζουν το περιεχόμενο της συμβάσεώς τους, αλλ' απλώς παρέχει στους επιχειρηματίες του τομέα των αυτοκινήτων ορισμένες δυνατότητες που καθιστούν δυνατό, παρά την ύπαρξη ορισμένων μορφών ρητρών αποκλειστικότητας και μη ανταγωνισμού στις συμφωνίες διανομής και εξυπηρέτησεως των πελατών πριν και μετά την πώληση, οι εν λόγω συμφωνίες να μην εμπίπτουν στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1»¹⁰.

Οι ανωτέρω εταιρίες υπενθυμίζουν επίσης ότι στις αποφάσεις αυτές το Δικαστήριο προσέθεσε ότι «οι διατάξεις του εισάγοντος εξαίρεση κανονισμού δεν μπορούν να θίγουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τρίτων σε σχέση με τις συμβάσεις που έχουν συναφθεί μεταξύ των κατασκευαστών αυτοκινήτων και των αντιπροσώπων τους, και μάλιστα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ανεξαρτήτων εμπόρων»¹¹. Επομένως, η δραστηριότητα της Αμορ δεν μπορεί βέβαια να απαγορευθεί κατ' εφαρμογή του κανονισμού 123/85, αλλ' επιπλέον, πράγμα που κυρίως ενδιαφέρει εν προκειμένω, μία εκτίμηση των ρητρών των συμβάσεων αντιπροσωπείας σε σχέση με τον κανονισμό απαλλαγής θα ήταν απολύτως αλυσιτελής για την επίλυση της υποθέσεως της κύριας δίκης, η οποία

επομένως πρέπει να επιλυθεί μόνο βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου και της εθνικής νομολογίας.

15. Η Επιτροπή επίσης υποστηρίζει ότι τα υποβληθέντα εν προκειμένω ερωτήματα είναι αλυσιτελή, αλλά με μία εν μέρει διαφορετική επιχειρηματολογία. Κατά την άποψη της Επιτροπής, πράγματι, δεν είναι αναγκαίο το Δικαστήριο να αποφανθεί ως προς το συμβατό των ελίδικων ρητρών προς τους κανονισμούς περί απαλλαγής κατά κατηγορία, καθόσον έχει επαρκώς εξηγήσει, με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Grand garage albigeois κ.λπ. και Nissan France κ.λπ., ότι ο κανονισμός 123/85 — ο οποίος δεν αποσκοπεί στη ρύθμιση της δραστηριότητας των τρίτων που μπορούν να αναπτύξουν δραστηριότητα στην αγορά εκτός του κυκλώματος των συμφωνιών διανομής — «δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει σε επιχειρηματία που δεν ανήκει στο επίσημο δίκτυο διανομής αυτοκινήτων ορισμένης μάρκας και ο οποίος δεν έχει την ιδιότητα του εντεταλμένου μεσάζοντος, κατά την έννοια του κανονισμού αυτού, να ασκεί την ανεξάρτητη δραστηριότητα εμπορίας καινούργιων αυτοκινήτων της μάρκας αυτής»¹².

Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι προφανέστατο, πάντοτε κατά την άποψη της Επιτροπής, ότι το κύρος των συμβάσεων αντιπροσωπείας από την άποψη των κανονισμών απαλλαγής δεν έχει καμία επίπτωση επί της νομιμότητας της δραστηριότητας της μεταπωλήσεως που ασκείται από την Αμορ, ειδικότερα όσον αφορά τη «νομιμότητα» του εφοδιασμού. Επομένως, το εθνικό δικαστήριο, προκειμένου να επιλύσει τη διαφορά που εκκρεμεί ενώπιόν του, δεν

10 — Αποφάσεις της 15ης Φεβρουαρίου 1996, C-226/94 (Σύλλογη 1996, σ. I-651, σκέψη 15), και C-309/94 (Σύλλογη 1996, σ. I-677, σκέψη 15). Συναφώς, βλ. και την απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1986, 10/86, VAG France (Σύλλογη 1986, σ. 4071, σκέψεις 12 και 16), καθώς και την πρόσφατη απόφαση της 5ης Ιουνίου 1997, C-41/96, SYD-Consult (Σύλλογη 1997, σ. I-3123, σκέψη 16).

11 — Αποφάσεις Grand garage albigeois κ.λπ. και Nissan France κ.λπ. (προπαρατεθείσες στην προηγούμενη υποσημείωση), σκέψη 19 εκάστης.

12 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις στην υποσημείωση 10, σκέψη 20 και στις δύο περιπτώσεις. Υπό την ίδια έννοια, βλ. την απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 1997, C-128/95, Fontaine κ.λπ. (Σύλλογη 1997, σ. I-967, σκέψη 20), καθώς και, ως πλέον πρόσφατη απόφαση, την προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10 απόφαση SYD-Consult, σκέψη 17.

έχει παρά να συναγάγει όλα τα συμπεράσματα που απορρέουν από τη νομολογία, σύμφωνα με την οποία ο κανονισμός 123/85 δεν απαγορεύει τη δραστηριότητα ξένων προς το δίκτυο μεταπωλητών, οι οποίοι δεν έχουν καν γραπτή εντολή. Επομένως, το εθνικό δικαστήριο ασκόπως διεύρυνε το αντικείμενο της διαφοράς, υποβάλλοντας στο Δικαστήριο αλυσιτελή ερωτήματα προκειμένου να εκτιμήσει το βάσιμο αγωγής εξ αθεμίτου ανταγωνισμού.

16. Λαμβάνοντας υπόψη, ειδικότερα, τους λόγους που παρέθεσε το αιτούν δικαστήριο προκειμένου να εξηγήσει την αναγκαιότητα της απαντήσεως του Δικαστηρίου στα ερωτήματα που υπέβαλε, καθώς και τις ήδη συναφώς αναπτυχθείσες σκέψεις, φρονώ ότι τα επιχειρήματα που μόλις ανέφερα στερούνται ήδη εκ πρώτης όψεως λυσιτελείας προκειμένου να υποστηριχθεί (...) η μη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας. Επομένως, θεωρώ ότι αρκεί να περιοριστώ, ως προς το σημείο αυτό, σε λίγες και συγκεκριμένες παρατηρήσεις.

Κατ' αρχάς, δεν αμφισβητείται ούτε μπορεί να αμφισβητηθεί ότι το ασυμβίβαστο των επίδικων ρητρών προς τους κανονισμούς απαλλαγής δεν μπορεί να τις καταστήσει παράνομες ούτε βέβαια να καταστήσει άκυρες τις συμβάσεις. Πάντως, ένα τέτοιο επιχείρημα δεν έχει λόγο υπάρξεως. Ως προς το θέμα αυτό, πράγματι, αρκεί να τονιστεί ότι το αιτούν δικαστήριο, εν πλήρει ακριβώς επιγνώσει, υπέβαλε στο Δικαστήριο, για την περίπτωση που το τελευταίο αποφανθεί ότι οι επίδικες ρήτρες δεν καλύπτονται από την απαλλαγή κατά κατηγορία, ένα ειδικό και συγκεκριμένο ερώτημα σχετικά με το αν ένα δίκτυο διανομής βασιζόμενο σε συμβάσεις περιέχουσες τέτοιες ρήτρες εμπίπτει ή όχι στην

απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

17. Ομοίως, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο γνωρίζει καλώς τη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία ο κανονισμός απαλλαγής κατά κατηγορία δεν μπορεί να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι απαγορεύει τη δραστηριότητα μεταπωλητών ξένων προς το δίκτυο και μη εχόντων γραπτή εντολή εκ μέρους των τελικών καταναλωτών, δεδομένου ότι ο κανονισμός αυτός δεν διέπει τις σχέσεις με τους τρίτους αλλά μόνο τις σχέσεις μεταξύ προμηθευτών και επισήμων διανομέων του δικτύου τους. Αυτό το γεγονός πάντως δεν συνεπάγεται σε καμία περίπτωση ότι η απάντηση στα ερωτήματα που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας δεν είναι χρήσιμη για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

Στην πραγματικότητα, όπως ρητώς αναφέρθηκε, το εθνικό δικαστήριο επιθυμεί να εξακριβωθεί αν οι συμβάσεις αντιπροσωπείας Peugeot και Citroën απαγορεύονται από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, διότι στην περίπτωση αυτή η αγωγή εξ αθεμίτου ανταγωνισμού θα ήταν παντελώς αβάσιμη και, επομένως, τα αιτήματα της Cabour και της Nord Distribution θα έπρεπε ασφαλώς να απορριφθούν. Με άλλα λόγια, το εθνικό δικαστήριο δεν ερωτά το Δικαστήριο αν οι συμβάσεις αντιπροσωπείας μπορούν να αντιταχθούν στην Απορ βάσει του κοινοτικού δικαίου, διότι γνωρίζει καλώς, λαμβάνοντας υπόψη τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου, ότι από τους κανονισμούς απαλλαγής κατά κατηγορία δεν απορρέει καμία αρχή περί αντιταξίμου ή μη αντιταξίμου των εν λόγω

συμβάσεων¹³. Πάντως, η ακυρότητα των συμβάσεων αυτών, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης, θα συνεπαγόταν βεβαίως το μη αντιτάξιμο στους τρίτους¹⁴ και, εν πάση περιπτώσει, θα εξαφάνιζε το δικαίωμα που μπορεί να προστατευθεί με αγωγή εξ αθεμίτου ανταγωνισμού.

18. Σε τελική ανάλυση, θεωρώ ότι δεν είναι δυνατό να μην αναγνωρισθεί ότι μία απάντηση στα συγκεκριμένα ερωτήματα είναι οπωσδήποτε αναγκαία και χρήσιμη, τουλάχιστον για να δοθεί στο εθνικό δικαστήριο η δυνατότητα να διαπιστώσει αν η αγωγή εξ αθεμίτου ανταγωνισμού είναι παραδεκτή. Εξάλλου, αν είναι αληθές, όπως υποστηρίζουν η *Peugeot* και η *Ciitoeñ*, ότι το ζήτημα πρέπει να λυθεί βάσει της εθνικής νομολογίας και νομοθεσίας, πρέπει επίσης να γίνει δεκτό ότι αυτό ακριβώς έχει την πρόθεση να πράξει το εθνικό δικαστήριο.

Συναφώς, δεν είναι περιττό να υπομνηστεί ότι, βάσει της νομολογίας του γαλλικού *cour de cassation*, ο εφοδιασμός ενός μη εγκεκριμένου μεταπωλητή είναι παράνομος και συνιστά αθέμιτο ανταγωνισμό, οσάκις ο μεταπωλητής αυτός πείθει τον εγκεκριμένο διανομέα να τον εφοδιάζει κατά παράβαση των κανόνων περί ανταγωνισμού που διέπουν το δίκτυο διανομής ή οσάκις ο μεταπωλητής δημιουργεί ένα πραγματικό παράλληλο δίκτυο μαζί με άλλες εταιρίες που κρύβουν την ταυτότητα του αρχικού

προμηθευτή¹⁵. Επιπλέον, το άρθρο 14 του νόμου 96/588, της 1ης Ιουλίου 1996, σχετικά με τη νομιμότητα και την ισορροπία των εμπορικών σχέσεων — ο νόμος αυτός άρχισε να ισχύει μετά τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως και έχει το ίδιο περιεχόμενο με τη νομολογία που μόλις ανέφερα — προβλέπει ότι ευθύνεται και υποχρεούται στην αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας κάθε παραγωγός βιομηχανικών ή βιοτεχνικών προϊόντων που «συμμετέχει άμεσα ή έμμεσα στην παραβίαση της απαγορεύσεως μεταπωλήσεως εκτός δικτύου η οποία έχει επιβληθεί στον διανομέα που δεσμεύεται από συμφωνία επιλεκτικής και/ή αποκλειστικής διανομής για την οποία προβλέπεται απαλλαγή δυνάμει των εφαρμοστέων στο δίκαιο του ανταγωνισμού κανόνων».

19. Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι προφανέστατο ότι, ακριβώς επειδή ανάγουν σε κριτήριο το δίκτυο αποκλειστικής και επιλεκτικής διανομής, η συναφής εθνική νομοθεσία, και ακόμη περισσότερο η νομολογία του *cour de cassation*, καταλήγουν στο να χαρακτηρίζουν «παράνομο» τον εφοδιασμό σε καινούργια οχήματα των μη εγκεκριμένων μεταπωλητών που δεν έχουν γραπτή εντολή υπό την έννοια του κανονισμού. Η εξίσου προφανής συνέπεια τούτου είναι ότι μόνον η ακυρότητα των ελίμαχων συμβάσεων στερεί παντός αντικειμένου την αγωγή εξ αθεμίτου ανταγωνισμού που ασκείται κατά μη εγκεκριμένων μεταπωλητών. Υπό το πρίσμα αυτό και υπό τις συνθήκες αυτές, τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο πρέπει, επομένως, να θεωρηθούν ως λυσιτελή για τη λύση της διαφοράς.

13 — Βλ. συναφώς, ιδίως, την προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10 απόφαση SYD-Consult, σκέψεις 9 έως 19.

14 — Βλ. συναφώς την απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 1971, 22/71, *Béguelin* (Σύλλογος τόμος 1969-1971, σ. 1001, σκέψη 29), με την οποία το Δικαστήριο δήλωσε ότι «συνφωνία, η οποία είναι άκυρη δυνάμει [του άρθρου 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης] δεν παράγει αποτέλεσμα στις σχέσεις μεταξύ των συμβαλλομένων και δεν αντιτάσσεται στους τρίτους».

15 — Πρόκειται για πάγια νομολογία, που εφαρμόζεται, όσον αφορά τον τομέα της εμπορίας προϊόντων που διανέμονται μέσω ενός επιλεκτικού και αποκλειστικού δικτύου, στους μη εγκεκριμένους μεταπωλητές. Η νομολογία αυτή, η οποία αναπτύχθηκε κυρίως σε σχέση με τα είδη καλλυντικών, επεκτάθηκε, με απόφαση της 9ης Ιουλίου 1996, και στον τομέα της διανομής αυτοκινήτων.

Εν κατακλείδι, θεωρώ συνεπώς ότι είναι τουλάχιστον υπερβολικό να υποστηριχθεί ότι τα υποβληθέντα από το *cour d'appel de Douai* ερωτήματα στερούνται προδήλως οποιασδήποτε σχέσεως με το αντικείμενο της υποθέσεως της κύριας δίκης ή είναι αντικειμενικώς περιττά για τη λύση της διαφοράς. Συνεπώς, θα εξετάσω στη συνέχεια τα υποβληθέντα από το εθνικό δικαστήριο ερωτήματα.

Επί του πρώτου ερωτήματος

20. Υπενθυμίζω ότι, με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν οι ρήτρες των συμβάσεων *Peugeot* και *Citroën* σχετικά με τον καθορισμό των αντικειμενικών λόγων που καθιστούν δυνατή την αποδέσμευση από την υποχρέωση περί μη ανταγωνισμού, καθώς και σχετικά με το περιεχόμενο της υποχρεώσεως αυτής και με τον καθορισμό στόχων πωλήσεων, είναι σύμφωνες προς τις διατάξεις του κανονισμού 123/85 και, επομένως, αν τυγχάνουν της απαλλαγής κατά κατηγορία.

— Οι αντικειμενικοί λόγοι

21. Εν προκειμένω πρέπει να εξακριβωθεί αν μπορεί να μην πληρούνται οι προϋποθέσεις που θέτει ο κανονισμός 123/85 για την απαλλαγή λόγω του ότι οι συμβάσεις αποκλειστικής αντιπροσωπείας *Peugeot* και *Citroën* δεν καθορίζουν λεπτομερώς τους αντικειμενικούς λόγους που καθιστούν δυνατή την αποδέσμευση από την υποχρέωση περί μη ανταγωνισμού. Εξάλλου, αυτή είναι η άποψη την οποία υποστηρίζει

η *Amag* και την οποία δέχθηκε το πρωτοβάθμιο εθνικό δικαστήριο.

22. Υπενθυμίζω κατ' αρχάς ότι για να ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 2, σημείο 1, στοιχεία α' και β', η απαλλαγή για την υποχρέωση του διανομέα να μην πωλεί καινούργια οχήματα άλλα πέραν αυτών της σειράς των προϊόντων που αναφέρεται στη σύμβαση και να μη συνάπτει γι' αυτά συμφωνίες διανομής και εξυπηρετήσεως πελατών εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι οι συμβαλλόμενοι προβλέπουν τη δυνατότητα αποδεσμεύσεως από την υποχρέωση αυτή όταν συντρέχουν αντικειμενικοί λόγοι. Επομένως, οι εν λόγω διατάξεις περιορίζονται στη διατύπωση της αρχής ότι οι συμβαλλόμενοι πρέπει να προβλέπουν στη σύμβασή τους τη δυνατότητα αποδεσμεύσεως από την υποχρέωση περί μη ανταγωνισμού, εφόσον αποδεικνύεται ότι συντρέχουν αντικειμενικοί λόγοι.

Υπό το πρίσμα αυτό, αρκεί επομένως, για την απαλλαγή, να μπορούν ο προμηθευτής ή ο διανομέας να επικαλούνται, στη συγκεκριμένη ειδική περίπτωση, αντικειμενικούς λόγους, χωρίς να είναι αναγκαίο να τους καθορίζουν επακριβώς εκ των προτέρων κατά τη σύναψη της σύμβασης.

23. Παρατηρώ επιπλέον ότι δεν είναι δυνατή η συναγωγή διαφορετικού συμπεράσματος από το γεγονός ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, προβλέπει ότι η επίκληση των αντικειμενικών λόγων «που τα μέρη καθόρισαν λεπτομερώς κατά τη σύναψη της συμφωνίας» επιτρέπεται μόνον αν οι λόγοι αυτοί ισχύουν χωρίς διάκριση στις επιχειρήσεις του ιδίου συστήματος διανομής. Πράγματι, η διάταξη αυτή θα μπορούσε κάλλιστα να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι μπορεί να γίνεται επίκληση των

αντικειμενικών λόγων που καθορίστηκαν κατά τη σύναψη της συμφωνίας μόνον αν αυτοί ισχύουν σε ανάλογες περιπτώσεις χωρίς διάκριση. Εν πάση περιπτώσει, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να μην ερμηνευθεί υπό το πρίσμα και σε συνάρτηση με τις αναφερθείσες πιο πάνω διατάξεις, από τις οποίες προκύπτει σαφέστατα ότι αρκεί, για τους σκοπούς της απαλλαγής, οι συμβαλλόμενοι να προβλέπουν τη δυνατότητα αποδεσμεύσεως από την υποχρέωση μη ανταγωνισμού, εφόσον συντρέχουν αντικειμενικοί λόγοι.

Συναφώς, δεν είναι περιττό να προστεθεί, τέλος, ότι θα μπορούσε κάλλιστα να αποδειχθεί αντίθετη προς τον επιδιωκόμενο από τις εν λόγω διατάξεις σκοπό, και γενικότερα από τον κανονισμό απαλλαγής στο σύνολό του, η «στατική» πρόβλεψη των αντικειμενικών λόγων που δίδουν στους συμβαλλομένους τη δυνατότητα να αποδεσμεύονται από την υποχρέωση μη ανταγωνισμού. Παρόλο δηλαδή ότι αυτός ο εκ των προτέρων καθορισμός θα είχε το πλεονέκτημα να διευκολύνει τη λύση των ενδεχομένων ανακυπτουσών διαφορών, εντούτοις θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να λαμβάνονται υπόψη οι αντικειμενικοί λόγοι που θα μπορούσαν να εμφανιστούν σε ορισμένες ειδικές καταστάσεις, οι οποίες δεν θα είχαν προβλεφθεί κατά τον χρόνο της συνάψεως της συμφωνίας. Επομένως, είναι αναμφίβολο, κατά τη γνώμη μου, ότι αυτό που έχει σημασία είναι η υποχρέωση να περιληφθεί στη σύμβαση αντιπροσωπείας μία ρήτρα που να προβλέπει ρητώς τη δυνατότητα αποδεσμεύσεως από την υποχρέωση μη ανταγωνισμού σε περίπτωση συνδρομής αντικειμενικών λόγων, ενώ ουδόλως είναι απαραίτητο η σύμβαση να απαριθμεί περιοριστικώς τους λόγους των οποίων είναι δυνατή η επίκληση.

24. Εν κατακλείδι, θεωρώ ότι το γεγονός ότι μια σύμβαση αποκλειστικής αντιπροσωπείας προβλέπει μόνον ότι οι συμβαλλόμενοι μπορούν να επικαλούνται, προκειμένου να αποδεσμευτούν από την υποχρέωση μη ανταγωνισμού, αντικειμενικούς λόγους, χωρίς πάντως να τους καθορίζει λεπτομερώς, δεν είναι αντίθετο προς τις συναφείς διατάξεις του κανονισμού 123/85.

— Η υποχρέωση μη ανταγωνισμού

25. Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 3, σημείο 3, επιτρέπει να επιβάλλεται στον διανομέα η υποχρέωση «να μην πωλεί καινούργια αυτοκίνητα οχήματα που ανταγωνίζονται τα προϊόντα της συμφωνίας και να μην πωλεί καινούργια αυτοκίνητα οχήματα που προσφέρονται από άλλους πλην του κατασκευαστή σε εμπορικές εκμεταλλεύσεις όπου προσφέρονται τα προϊόντα της συμφωνίας». Η διάταξη αυτή συνεπάγεται επομένως, a contrario, ότι η απαλλαγή δεν ισχύει για την υποχρέωση που ενδεχομένως επιβλήθηκε στον αντιπρόσωπο να μην πωλεί καινούργια οχήματα που προσφέρονται από άλλους πλην του κατασκευαστή, όταν αυτή αφορά επίσης την πώληση σε άλλα σημεία πώλησης εκτός εκείνων στα οποία προσφέρονται τα προϊόντα της συμφωνίας.

Οι συναφείς ρήτρες των συμβάσεων Peugeot και Citroën, βάσει των οποίων απαγορεύεται στον διανομέα να πωλεί καινούργια οχήματα άλλης μάρκας, εκτός εάν συντρέχουν αντικειμενικοί λόγοι, δεν μπορούν επομένως να θεωρηθούν ότι καλύπτονται από τις διατάξεις του άρθρου 3, σημείο 3. Η ερμηνεία αυτή, αντίθετα απ' ό,τι υποστηρίζουν η Peugeot και η Citroën, ουδόλως

προσक्रούει στο άρθρο 5, παράγραφος 2, το οποίο προβλέπει ότι η απαλλαγή του άρθρου 3, σημείο 3, ισχύει επίσης για την υποχρέωση του διανομέα «να μην πωλεί καινούργια οχήματα άλλα πέραν των αυτοκινήτων οχημάτων της σειράς των προϊόντων που αναφέρεται στη συμφωνία», υπό τον όρον ότι ο διανομέας μπορεί να αποδεσμεύεται από την υποχρέωση αυτή αποδεικνύοντας την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων. Η διάταξη αυτή επομένως — η οποία ουδόλως δύναται να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο διανομέας πρέπει να αποδεικνύει την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων για να πωλεί οχήματα προσφερόμενα από άλλους εκτός του κατασκευαστή σε άλλα σημεία πώλησης εκτός εκείνων όπου πωλούνται τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως — επιτρέπει στον διανομέα, εφόσον συντρέχουν αντικειμενικοί λόγοι, να πωλεί αυτοκίνητα οχήματα άλλης μάρκας, αλλά όχι ανταγωνιστικά, ακόμη και στα σημεία όπου πωλούνται τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως.

26. Τέλος, θεωρώ ότι τα άρθρα 3, σημείο 3, και 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 123/85 έχουν την έννοια ότι δεν καλύπτεται από τον κανονισμό απαλλαγής μία ρήτρα συμβάσεως η οποία αποκλείει, εκτός αν αποδειχθεί υπάρξη αντικειμενικών λόγων οι οποίοι δεν υφίσταντο κατά τον χρόνο της συνάψεως της συμβάσεως, οποιαδήποτε δυνατότητα του αντιπροσώπου να πωλεί καινούργια οχήματα που προσφέρονται από τρίτους, εκτός του κατασκευαστή, ακόμη και σε χώρους πώλησης χωριστούς από εκείνους στους οποίους προσφέρονται προς πώληση τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως.

— Οι στόχοι πωλήσεων

27. Πάντοτε σε σχέση προς τον κανονισμό 123/85, το Δικαστήριο ερωτάται τέλος αν η δυνατότητα απαλλαγής κατά κατηγορία εφαρμόζεται σε συμβατική ρήτρα η οποία επιβάλλει στον διανομέα ορισμένους στόχους πωλήσεων κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης περιόδου και η οποία, στην περίπτωση που οι στόχοι αυτοί δεν επιτυγχάνονται, παρέχει το δικαίωμα στον κατασκευαστή να μεταβάλει, κατόπιν προειδοποιήσεως τριών έως έξι μηνών, τη συμφωνημένη περιοχή ή να θέσει τέρμα στην αποκλειστικότητα ή ακόμη να καταγγείλει τη σύμβαση. Συναφώς, οι σχετικές διατάξεις είναι το άρθρο 4, παράγραφος 1, σημείο 3, βάσει του οποίου ο κατασκευαστής μπορεί να υποχρεώσει τον διανομέα να καταβάλει προσπάθεια να πωλήσει στη συμφωνημένη περιοχή κατά τη διάρκεια καθορισμένης χρονικής περιόδου έναν ελάχιστο αριθμό προϊόντων της συμφωνίας, καθώς και το άρθρο 5, παράγραφος 2, σημεία 2 και 3, που διέπει τις σχετικές με τη λύση της συμβάσεως αποκλειστικότητας λεπτομέρειες.

Το συγκεκριμένο ερώτημα απαιτεί, επομένως, την εξέταση δύο διαφορετικών ζητημάτων: ερωτάται δηλαδή α) αν και κατά πόσον συμβιβάζεται με τον κανονισμό ο καθορισμός στόχων πωλήσεων· β) ποιες είναι οι κυρώσεις που επιτρέπεται να επιβάλλονται, στο πλαίσιο της τηρήσεως του κανονισμού, λόγω του ότι δεν επιτεύχθηκαν οι στόχοι πωλήσεων.

28. Όσον αφορά το πρώτο ζήτημα, πρέπει κατ' αρχάς να τονιστεί ότι ο κανονισμός 123/85 ρητώς επιτρέπει την απαλλαγή, όσον αφορά την υποχρέωση που επιβάλλεται στον διανομέα να «καταβάλει προσπάθεια

να πωλεί» έναν ελάχιστο αριθμό προϊόντων της συμφωνίας: αυτό δε σε συμφωνία με τον αντιπρόσωπο ή, σε περίπτωση μη συμφωνίας, βάσει εκτιμήσεων για το μέλλον.

Προφανώς, η έκφραση «να καταβάλλει προσπάθεια να πωλεί» δεν μπορεί παρά να αποτελεί υποχρέωση ως προς τα χρησιμοποιούμενα μέσα και όχι υποχρέωση αποτελέσματος. Ομοίως, είναι εξίσου προφανές ότι, οσάκις, όπως εν προκειμένω, ο στόχος πωλήσεων έχει καθοριστεί μονομερώς από τον προμηθευτή και όχι βάσει συμφωνίας μεταξύ των συμβαλλομένων, δεν μπορεί να αποκλειστεί a priori ότι ο εν λόγω καθορισμός είναι αυθαίρετος σε σχέση με την οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα στο πλαίσιο της οποίας ο αντιπρόσωπος καλείται να ενεργήσει. Υπό τις συνθήκες αυτές — δεδομένου ότι ο κανονισμός δεν απαγορεύει τον καθορισμό στόχων για τις πωλήσεις που πρέπει να πραγματοποιηθούν εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος — στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν ο καθορισμός συγκεκριμένου στόχου πωλήσεων συνιστά υποχρέωση ως προς τα χρησιμοποιούμενα μέσα και είναι εύλογη και θεμιτή, αν ληφθούν ειδικότερα υπόψη οι εκτιμήσεις σχετικά με την εν λόγω περιοχή και την εν λόγω περίοδο.

29. Ως προς το δεύτερο ζήτημα, υπενθυμίζω κατ' αρχάς ότι ο κανονισμός προβλέπει ότι η διάρκεια της συμφωνίας πρέπει να είναι τουλάχιστον τέσσερα έτη και ότι η προθεσμία τακτικής καταγγελίας πρέπει να είναι, εκτός ειδικών περιπτώσεων ρητώς προβλεπομένων, τουλάχιστον ένα έτος για τους δύο συμβαλλόμενους, όταν πρόκειται για συμφωνία αορίστου διάρκειας (άρθρο 5, παράγραφος 2, σημείο 2), ή έξι μήνες στην περίπτωση κατά την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους δεν επιθυμεί να παρατείνει την ισχύ συμφωνίας ορισμένου χρόνου (άρθρο 5, παράγραφος

2, σημείο 3). Ο ίδιος αυτός κανονισμός προβλέπει, εξάλλου, την έκτακτη καταγγελία της συμβάσεως (άρθρο 5, παράγραφος 4). Επομένως, υπό το φως των διατάξεων αυτών πρέπει να διαπιστωθεί αν μπορεί να κριθεί επαρκής και σύμφωνος προς τον κανονισμό περί απαλλαγής ο καθορισμός προειδοποιητικής προθεσμίας τριών ή έξι μηνών εκ μέρους του κατασκευαστή, όπως προβλέπουν οι ρήτρες των συμβάσεων Peugeot και Citroën, για τη μεταβολή της συμφωνηθείσας περιοχής και την αφαίρεση της αποκλειστικότητας από τους αντιπροσώπους.

Επομένως, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία, κατά τη γνώμη μου, ότι η άποψη την οποία μόλις εξέθεσα και κατά της οποίας βάλλει η Αποφ, δεν είναι καθεαυτή αντίθετη προς τον κανονισμό, υπό την έννοια ότι μπορεί να θεωρηθεί ως περίπτωση έκτακτης καταγγελίας. Εντούτοις, πρέπει να διευκρινιστεί ότι στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν η εκ μέρους του κατασκευαστή άσκηση του δικαιώματος καταγγελίας της συμβάσεως είναι ανάλογη σε σχέση με την προσαπτομένη στον αντιπρόσωπο μη εκτέλεση των συμβατικών υποχρεώσεων και αν η κύρωση αυτή εφαρμόζεται κατά τρόπο μη εισάγοντα διακρίσεις σε σχέση με άλλους αντιπροσώπους που βρίσκονται σε ανάλογη κατάσταση.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

30. Υπενθυμίζω ότι με το δεύτερο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν το ευρέτεγμα της απαλλαγής, όπως παρέχεται βάσει του κανονισμού 1475/95, περιλαμβάνει επίσης τις συμβατικές ρήτρες

σχετικά με το περιεχόμενο της υποχρέωσης μη ανταγωνισμού και τον καθορισμό στόχων πωλήσεων, δηλαδή τις ίδιες ρήτρες που εξετάστηκαν ήδη από την άποψη του κανονισμού 123/85. Πριν από αυτή την εξέταση, είναι εντούτοις αναγκαίο να εξεταστεί αν ο κανονισμός 1475/95 μπορεί να εφαρμοστεί στα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως. Καθώς δεν αμφισβητείται ότι αυτά συνέβησαν πριν από την έναρξη της ισχύος του κανονισμού αυτού, η Γαλλική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι το Δικαστήριο δεν πρέπει να απαντήσει στο συγκεκριμένο ερώτημα.

Συναφώς, πρέπει πάντως να υπομνηστεί ότι το ίδιο το εθνικό δικαστήριο, ακριβώς για να δικαιολογήσει την αναγκαιότητα και τη λυσιτέλεια ενός τέτοιου ερωτήματος για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, δεν παρέλειψε να τονίσει ότι «με τα αιτήματα που υπέβαλαν οι αντιπρόσωποι που άσκησαν αγωγή εξ αθεμίτου ανταγωνισμού ζητείται τόσο η αποκατάσταση της ζημίας που έχουν υποστεί επί πολλά έτη, όσο και η επιβολή απαγορευσεως για το μέλλον». Κατά το αιτούν δικαστήριο, επομένως, το ίδιο το γεγονός ότι η αγωγή εξ αθεμίτου ανταγωνισμού καλύπτει επίσης, υπό τις αναφερθείσες απόψεις, τον μετά την έναρξη της ισχύος του κανονισμού 1475/95 χρόνο συνιστά αναγκαίο και επαρκή λόγο για να ζητηθεί από το Δικαστήριο απόφαση και όσον αφορά τις συναφείς διατάξεις του εν λόγω κανονισμού. Είναι αυτόνομο ότι συμμερίζομαι την άποψη αυτή.

31. Ας περάσουμε επομένως στην επί της ουσίας εξέταση του συγκεκριμένου ερωτήματος, αφού προηγουμένως υπενθυμίσω ότι αφορά μόνον το συμβατό προς τον κανονισμό 1475/95 των συμβατικών ρητρών σχετικά με την υποχρέωση μη ανταγωνισμού

και των ρητρών που αφορούν τους στόχους πωλήσεων. Εξάλλου, διευκρινίζω ότι, στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να θεωρηθεί ότι ισχύουν πλήρως, καθόσον βεβαίως ενδιαφέρει εν προκειμένω, οι ήδη διατυπωθείσες παρατηρήσεις ως προς τις συναφείς διατάξεις του κανονισμού 123/85.

— Η υποχρέωση μη ανταγωνισμού

32. Επομένως, πρέπει να εξεταστεί, σε σχέση τώρα με το άρθρο 3, σημείο 3, του κανονισμού 1475/95, αν είναι δυνατόν να τύχει της απαλλαγής κατά κατηγορία η συμβατική ρήτρα η οποία αποκλείει οποιαδήποτε δυνατότητα του αντιπροσώπου να πωλεί καινούργια αυτοκίνητα προσφερόμενα από άλλους εκτός του κατασκευαστή, ακόμη και σε χωριστά σημεία πωλήσεως από εκείνα στα οποία πωλούνται τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως.

Σπεύδω να τονίσω ότι οι ήδη διατυπωθείσες παρατηρήσεις και τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξα όσον αφορά την αντίστοιχη διάταξη του κανονισμού 123/85 ισχύουν κατά μείζοντα λόγο εν προκειμένω και ότι δεν θα μπορούσε να συμβαίνει κάτι άλλο. Η εν λόγω διάταξη, πράγματι, εξαιρεί ρητώς από την υποχρέωση μη ανταγωνισμού, για την οποία προβλέπεται απαλλαγή βάσει του κανονισμού, την περίπτωση πωλήσεως καινούργιων αυτοκινήτων οχημάτων άλλης μάρκας πραγματοποιουμένης «σε χωριστά σημεία πωλήσεως που υπάγονται σε χωριστή διαχείριση από διαφορετικό νομικό πρόσωπο, έτσι ώστε να αποκλείεται οποιαδήποτε σύγχυση ως προς τα

σήματα». Επομένως, η διατύπωση της εν λόγω διατάξεως αποκλείει με τον πιο απόλυτο τρόπο το να μπορεί να τύχει της απαλλαγής ρήτρα απαγορεύουσα τη δυνατότητα αυτή.

— *Οι στόχοι πωλήσεων*

33. Όσον αφορά το συμβατό προς τον κανονισμό 1475/95 της ρήτρας σχετικά με τους στόχους πωλήσεων που θέτει ο προμηθευτής στον διανομέα, θεωρώ ότι αρκεί να τονιστεί ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, σημείο 3, του εν λόγω κανονισμού διαφέρει από την αντίστοιχη διάταξη του κανονισμού 123/85, καθότι προβλέπει ότι οι στόχοι πωλήσεων, όταν δεν καθορίζονται από κοινού, πρέπει να καθορίζονται από τρίτο εμπειρογνώμονα, βάσει των προβλέψεων για τις μελλοντικές πωλήσεις και βάσει των πωλήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο παρελθόν στη συγκεκριμένη περιοχή. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αποκλειστεί, βάσει του κανονισμού 1475/95, ότι ο κατασκευαστής μπορεί μονομερώς να υποχρεώσει τον αντιπρόσωπο να πωλεί στη συμφωνηθείσα περιοχή έναν ελάχιστο αριθμό προϊόντων της συμφωνίας για ορισμένη περίοδο.

Όσον αφορά, τέλος, τη δυνατότητα του κατασκευαστή να μεταβάλλει τη συμφωνημένη περιοχή και/ή να ανακαλεί την αποκλειστικότητα ή ακόμη να καταγγέλλει τη σύμβαση, με προθεσμία προειδοποιήσεως τριών έως έξι μηνών, πρέπει να τονιστεί ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, δεύτερη περίπτωση, προβλέπει ρητώς το δικαίωμα των συμβαλλομένων για έκτακτη καταγγελία

της συμφωνίας λόγω αθετήσεως από τον αντισυμβαλλόμενο των ουσιαστών υποχρεώσεών του. Επομένως, ισχύουν συναφώς οι ήδη διατυπωθείσες παρατηρήσεις ως προς τις συναφείς διατάξεις του κανονισμού 123/85, με τη διευκρίνιση ότι ο κανονισμός 1475/95 προβλέπει ρητώς ότι οι συμβαλλόμενοι οφείλουν, σε περίπτωση διαφωνίας, να αποδεχθούν ένα σύστημα ταχείας διακανονισμού της αντιδικίας, και ειδικότερα την προσφυγή σε τρίτο εμπειρογνώμονα ή σε διαιτητή.

34. Σε τελική ανάλυση, οι συμβατικές ρήτρες που καθορίζουν στόχους πωλήσεων είναι σύμφωνες προς τον κανονισμό 1475/95 μόνο στο μέτρο που ο καθορισμός τέτοιων στόχων δεν είναι μονομερής και στο μέτρο που η μεταβολή της συμφωνημένης περιοχής και/ή η αφαίρεση της αποκλειστικότητας, ως κύρωση για τη μη τήρηση των στόχων που καθορίστηκαν με τον τρόπο αυτό, ανταποκρίνονται στις προϋποθέσεις που επιβάλλει ο κανονισμός, εφόσον δηλαδή προβλέπεται κυρίως η παρέμβαση τρίτου ή διαιτητή σε περίπτωση διαφωνίας.

Επί του τρίτου ερωτήματος

35. Υπενθυμίζω ότι, με το τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν η απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης εφαρμόζεται σε δίκτυο αποκλειστικής διανομής ενός κατασκευαστή αυτοκινήτων οχημάτων στην περίπτωση κατά την οποία το δίκτυο αυτό βασίζεται σε συμβάσεις περιέχουσες ρήτρες

όπως οι ανωτέρω εξετασθείσες, οι οποίες δεν τυγχάνουν της απαλλαγής κατά κατηγορία.

Ουσιαστικά, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η ύπαρξη στις εν λόγω συμβάσεις διανομής ρητρών που δεν απαλλάσσονται βάσει των κανονισμών 123/85 και 1475/95 — όπως είναι η επιβαλλομένη στον διανομέα υποχρέωση να μην πωλεί οχήματα που δεν προσφέρονται από τον κατασκευαστή ούτε καν σε χωριστά σημεία πώλησεως και, υπό την επιφύλαξη της ενδεδειγμένης εξέτασεως του ζητήματος εκ μέρους του εθνικού δικαστή, ο καθορισμός στόχων πωλήσεων — έχει ως συνέπεια να εμπίπτει το δίκτυο διανομής που βασίζεται στις εν λόγω συμβάσεις στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Προφανώς, το αιτούν δικαστήριο βασίζεται στη σκέψη ότι οι μη ρητώς απαλλασσόμενες (περιοριστικές) ρήτρες είναι ασυμβίβαστες προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, και ότι το ασυμβίβαστο αυτό συνεπάγεται αυτομάτως την απώλεια του ευεργετήματος της απαλλαγής για τις συμβάσεις στο σύνολό τους ή ακόμη, για τον ίδιο λόγο, την απόλυτη ακυρότητά τους βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 2.

36. Συναφώς, πρέπει κατ' αρχάς να υπομνηστεί ότι το Δικαστήριο εδώ και πολύ καιρό έχει διευκρινίσει ότι «ο προσδιορισμός μιας κατηγορίας δεν συνιστά παρὰ ένα πλαίσιο και δεν σημαίνει ότι οι συμφωνίες που εμπίπτουν στο πλαίσιο αυτό υπόκεινται όλες στην απαγόρευση. Ο προσδιορισμός αυτός δεν συνεπάγεται περαιτέρω ότι μια συμφωνία που εμπίπτει στην εξαιρούμενη κατηγορία, αλλά δεν ανταποκρίνεται σε όλες τις προϋποθέσεις του προσδιορισμού αυτού, πρέπει οπωσδήποτε να υπάγεται στην απαγόρευση». Υπό τις συνθήκες αυτές, όπως το Δικαστήριο εξήγησε με την ευκαιρία αυτή, ένας κανονισμός

απαλλαγής κατά κατηγορία «δεν δημιουργεί κανένα νομικό τεκμήριο σχετικά με την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στο άρθρο 85, παράγραφος 1. Εφόσον αποσκοπεί να εξαιρέσει από την απαγόρευση τις συμφωνίες και τις εναρμονισμένες πρακτικές κατά κατηγορίες, δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια να υπαγάγει κατ' αρχάς, έστω και σιωπηρά, στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, τις κατηγορίες που προτίθεται να ενοήσει και να θεωρήσει ότι συγκεντρώνονται αυτοδικαίως εις βάρος οποιασδήποτε συμφωνίας οι προϋποθέσεις του άρθρου αυτού»¹⁶.

Συνεχίζοντας στην κατεύθυνση αυτή, το Δικαστήριο στη συνέχεια διευκρίνισε, ακριβώς σε σχέση με τον κανονισμό 123/85, ότι «περιορίζεται στο να παράσχει στους επιχειρηματίες του τομέα των αυτοκινήτων οχημάτων ορισμένες δυνατότητες που να τους επιτρέπουν (...) να μην εμπίπτουν [οι συμφωνίες τους διανομής και εξυπηρετήσεως των πελατών πριν και μετά την πώληση] στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1. Εν πάση περιπτώσει, οι διατάξεις του κανονισμού 123/85 δεν επιβάλλουν στους επιχειρηματίες τη χρησιμοποίηση αυτών των δυνατοτήτων. Ούτε και έχουν ως αποτέλεσμα την τροποποίηση του περιεχομένου αυτής της συμφωνίας ή την ακυρότητά της σε περίπτωση που δεν πληρούνται όλοι οι όροι του κανονισμού»¹⁷.

37. Η νομολογία αυτή συνεπάγεται, προφανώς, ότι οι συμβατικές ρήτρες που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις της απαλλαγής κατά κατηγορία δεν απαγορεύονται για τον λόγο αυτόν και μόνον από το άρθρο 85, παράγραφος 1. Επομένως, προς τον σκοπό

16 — Απόφαση της 13ης Ιουλίου 1996, 32/65. Ιταλία κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 429, συγκεκριμένα σ. 435 και 436).

17 — Απόφαση VAG France, προπαρατέθηκε στην υποσημείωση 10, σκέψη 12.

αυτό πρέπει να εξεταστεί, ανεξαρτήτως του κανονισμού απαλλαγής, αν οι εν λόγω ρήτρες περιορίζουν τον ανταγωνισμό και μπορούν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

Κατά πάγια νομολογία, για να προσδιοριστεί αν μια συγκεκριμένη ρήτρα έχει αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό, κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, πρέπει να εξεταστεί η λειτουργία της στο πλαίσιο των συμβατικών σχέσεων εντός των οποίων εντάσσεται¹⁸. Συναφώς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι υπό φυσιολογικές συνθήκες δεν έχουν αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό οι ρήτρες που είναι αναγκαίες ώστε να μπορεί μια σύμβαση που δεν επηρεάζει καθεαυτή τον ανταγωνισμό να επιτελέσει πλήρως τη νομική και οικονομική λειτουργία που τη χαρακτηρίζει¹⁹.

38. Σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως που μας απασχολεί, πρέπει επομένως να εξεταστεί αν είναι αναγκαίο, προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός μιας συμβάσεως, να περιληφθεί σ' αυτή μια ρήτρα η οποία, για παράδειγμα, στερεί τον διανομέα κάθε δυνατότητας να πωλεί καινούργια οχήματα που του προμηθεύουν άλλοι, εκτός του κατασκευαστή, ακόμη και σε χωριστά σημεία πωλήσεως και όχι σ' αυτά στα οποία πωλούνται τα

προϊόντα της συμβάσεως. Κατά τη γνώμη μου, η απάντηση δεν μπορεί παρά να είναι αρνητική, αφού κατ' αρχήν πρέπει να αποκλειστεί ο αναγκαίος χαρακτήρας της υπό την έννοια που μόλις ανέφερα. Στην πραγματικότητα, πρέπει να αναγνωριστεί ότι ο μόνος σκοπός της εν λόγω ρήτρας είναι η προώθηση της πωλήσεως των προϊόντων της συμβάσεως μέσω ενός περιορισμού της εμπορικής αυτοτέλειας των διανομέων. Εξάλλου, δεδομένου ότι η ρήτρα αυτή προστίθεται σε άλλες υποχρεώσεις μη ανταγωνισμού, έστω και αν οι υποχρεώσεις αυτές απαλλάσσονται βάσει των εν λόγω κανονισμών, είναι εμφανέςτατο ότι αυτή δεν μπορεί παρά να έχει, εκ φύσεως, αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό.

Δεν χρειάζεται να προστεθεί ότι τα αποτελέσματα της ρήτρας αυτής, αν τυχόν γινόταν δεκτό ότι η ρήτρα έχει αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό, θα έπρεπε εν πάση περιπτώσει να θεωρηθούν ασυμβίβαστα με την ορθή «λειτουργία» του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι για τη συναγωγή του συμπεράσματος αυτού είναι αναγκαία η αξιολόγηση ποικίλων πραγματικών στοιχείων, όπως είναι το επίπεδο ανταγωνισμού που υφίσταται στη συγκεκριμένη αγορά και το οικονομικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου προορίζεται να εφαρμοστεί η ρήτρα, ώστε να εξακριβωθούν οι συγκεκριμένες δυνατότητες αλλοιώσεως του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Με βάση την αρχή ότι, ελλείψει σχετικών στοιχείων, απόκειται προδήλως στο εθνικό δικαστήριο να προβεί στην αξιολόγηση αυτή, περιορίζομαι να τονίσω ότι η εν λόγω ρήτρα περιλαμβάνεται σε συμβάσεις οι οποίες δεσμεύουν όλους τους αντιπροσώπους του δικτύου διανομής και ότι, ήδη για τον λόγο αυτόν και μόνο, μπορεί να περιορίζει αισθητά τον ανταγωνισμό.

18 — Βλ., για παράδειγμα, την απόφαση της 28ης Μαρτίου 1984, 29/83 και 30/83, CRAM και Rheinbank κατά Επιτροπής (Συλλογή 1984, σ. 1679).

19 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1985, 42/84, Remia κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1985, σ. 2545), της 28ης Ιανουαρίου 1986, 161/84, Pronupria (Συλλογή 1986, σ. 353), της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 65/86, Bayer και Hoechst (Συλλογή 1988, σ. 5249), καθώς και της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-234/89, Δηλμάτης (Συλλογή 1991, σ. I-935). Βλ., επιπλέον, για πληρέστερη ανάλυση του ζητήματος, τις προτάσεις που ανέπτυξε στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε απόφαση στις 15 Δεκεμβρίου 1994, C-250/92, DLG (Συλλογή 1994, σ. I-5641, ιδίως σημεία 14 έως 16).

Καταλήγοντας — και υπό την επιφύλαξη των διαπιστώσεων του εθνικού δικαστηρίου, στο οποίο απόκειται η εν λόγω αξιολόγηση — θεωρώ ότι η συγκεκριμένη ρήτρα έχει αντικείμενο και αποτελέσματα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό.

39. Η εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, εξαρτάται επιπλέον ως γνωστόν, από την ύπαρξη αρνητικών επιπτώσεων επί του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών. Κατά πάγια νομολογία, πρέπει να θεωρείται ότι προκαλείται ζημία στο εμπόριο, οσάκις, βάσει ενός συνόλου αντικειμενικών νομικών ή πραγματικών στοιχείων, μπορεί να πιθανολογηθεί ότι η συμφωνία μπορεί να επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών κατά τρόπο που να θέτει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση της ενιαίας αγοράς²⁰.

Δεν αμφισβητείται ότι τόσο το σύστημα διανομής της Peugeot, όσο και εκείνο της Citroën καλύπτουν όλο το γαλλικό έδαφος και ότι όλοι οι αντιπρόσωποι δεσμεύονται από τις εξετασθείσες συμβατικές ρήτρες. Αυτό αρκεί, κατά τη γνώμη μου, για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι ρήτρες αυτές μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Όπως έκρινε κατ' επανάληψη το Δικαστήριο, «μια τέτοια πρακτική περιοριστική του ανταγωνισμού, η οποία επεκτείνεται στο σύνολο του εδάφους κράτους μέλους, έχει από την ίδια του τη φύση ως αποτέλεσμα

την εδραίωση στεγανοποιήσεων εθνικού χαρακτήρα, εμποδίζοντας έτσι την οικονομική αλληλοδιείσδυση που επιδιώκεται από τη Συνθήκη»²¹.

40. Επομένως, από τις προεκτεθείσες σκέψεις προκύπτει — και υπό την επιφύλαξη των διαπιστώσεων του εθνικού δικαστηρίου — ότι οι συγκεκριμένες συμβατικές ρήτρες εμπλύνουν στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί πάντως να θεωρηθεί ως πλήρης απάντηση στο εξεταζόμενο ερώτημα. Το εθνικό δικαστήριο ζητεί να εξακριβωθεί αν ένα δίκτυο διανομής βασιζόμενο σε συμβάσεις που περιέχουν ρήτρες του εν λόγω είδους είναι ασύμβατο προς το άρθρο 85, παράγραφος 1: δηλαδή, αν η απόλυτη ακυρότητα των ρητρών αυτών, όπως προβλέπεται από το άρθρο 85, παράγραφος 2, μπορεί και/ή πρέπει να επεκταθεί επίσης στις απαλλασσόμενες περιοριστικές ρήτρες, πράγμα το οποίο θα συνεπαγόταν την ακυρότητα των συμβάσεων αντιπροσωπείας στο σύνολό τους.

41. Πρέπει να υπομνηστεί συναφώς ότι το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να διευκρινίσει ότι «η αυτοδικαία ακυρότητα για την οποία πρόκειται εφαρμόζεται στα μόνα στοιχεία της συμφωνίας που πλήττονται από την απαγόρευση ή στη συμφωνία στο σύνολό της, όταν αυτά τα στοιχεία φαίνεται ότι δεν μπορούν να διαχωριστούν από την ίδια τη συμφωνία»²², ή, σύμφωνα με διαφορετική διατύπωση, ότι η ακυρό-

20 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, την απόφαση της 30ής Ιουνίου 1966, 56/65, *Société technique minière* (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 313), καθώς και, τελευταία, την απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, C-219/95 P, *Ferrière Nord* κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. I-4411, σκέψη 20).

21 — Απόφαση *Remia* κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατέθηκε στην υποσημείωση 19, σκέψη 22.

22 — Απόφαση *Société technique minière*, προπαρατέθηκε στην υποσημείωση 20, σ. 322.

τητα αυτή πληττει «τη συμφωνία στο σύνολό της, αν τα στοιχεία αυτά δεν φαίνονται να μπορούν να αποχωριστούν από το σύνολο της συμφωνίας»²³. Επιπλέον, το Δικαστήριο διευκρίνισε επίσης ότι, «κατά συνέπεια, οποιαδήποτε άλλη συμβατική διάταξη μη πληττόμενη από την απαγόρευση, δεδομένου ότι δεν εμπύπτει στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης, δεν υπάγεται στο κοινοτικό δίκαιο»²⁴.

Από τη σχετική νομολογία προκύπτει, τέλος, ότι «η αυτοδικαίως επερχόμενη ακυρότητα που προβλέπεται από το άρθρο 85, παράγραφος 2, αφορά μόνον τους όρους της συμβάσεως που είναι ασυμβίβαστοι με το άρθρο 85, παράγραφος 1» και ότι «οι συνέπειες αυτής της ακυρότητας ως προς όλα τα άλλα στοιχεία της συμφωνίας δεν διέπονται από το κοινοτικό δίκαιο», αλλά «υπόκεινται στην κρίση του εθνικού δικαστηρίου σύμφωνα με το εσωτερικό του δίκαιο»²⁵. Με τη διευκρίνιση ότι η απόλυτη ακυρότητα της συμβάσεως στο σύνολό της δεν εξαρτάται από το κοινοτικό δίκαιο στην περίπτωση κατά την οποία οι συμβατικές ρήτρες που είναι ασύμβατες προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, μπορούν να διαχωριστούν από τις απαλλασσόμενες ρήτρες και δεν είναι ουσιώδεις για τη συγκεκριμένη σύμβαση, απόκειται επομένως στο εθνικό δικαστήριο να αποφασίσει, βάσει

του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, ποιες είναι οι συνέπειες της ακυρότητας των εν λόγω συμβατικών ρητρών για τη σύμβαση στο σύνολό της.

42. Κατόπιν αυτού, θεωρώ εντούτοις αναγκαία την ενδελεχέστερη εξέταση του ζητήματος, ιδίως ως προς τη δυνατότητα να διαχωριστούν οι περιοριστικές του ανταγωνισμού ρήτρες που δεν απαλλάσσονται από τις περιοριστικές ρήτρες που τυγχάνουν απαλλαγής, καθώς και όσον αφορά τον ουσιώδη χαρακτήρα μιας περιοριστικής ρήτρας που δεν απαλλάσσεται και περιλαμβάνεται σε σύμβαση αντιπροσωπείας.

Ως προς το πρώτο αναφερθέν σημείο, θεωρώ αναγκαίο να τονίσω ότι το γεγονός ότι σε μια σύμβαση, για την οποία κατά τα λοιπά ισχύει η απαλλαγή κατά κατηγορία, περιέχεται μια περιοριστική του ανταγωνισμού ρήτρα που δεν απαλλάσσεται μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να διαμορφωθεί μια τελείως διαφορετική κατάσταση, από οικονομική άποψη ή από άποψη ανταγωνισμού, απ' ό,τι είχε λάβει υπόψη του ο νομοθέτης, όταν προέβλεψε την απαλλαγή κατά κατηγορία. Επομένως, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απαλλαγή κατά κατηγορία παύει να ισχύει για το σύνολο της συμβάσεως, οπότε δημιουργείται η υποχρέωση κοινοποιήσεώς της στην Επιτροπή, ώστε αυτή να μπορέσει να αποφασίσει, λαμβάνοντας υπόψη τη νέα κατάσταση που έχει διαμορφωθεί από άποψη οικονομίας και ανταγωνισμού, αν πρέπει να της χορηγήσει ατομική απαλλαγή. Ως προς το δεύτερο σημείο που ανέφερα, περιορίζομαι αντιθέτως να τονίσω ότι μία μη ρητώς απαλλασσόμενη υποχρέωση μη ανταγωνισμού η οποία στερεί τον διανομέα από κάθε δυνατότητα να πωλεί καινούργια οχήματα που του προμηθεύει άλλος εκτός του κατασκευαστή, δύσκολα θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μη ουσιώδης εν όψει της οικονομίας της συμβάσεως αποκλειστικής αντιπροσωπείας που αφορά τη διανομή αυτοκινήτων οχημάτων.

23 — Απόφαση της 13ης Ιουλίου 1966, 56/64 και 58/64, *Consien και Grundig* κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 363, συγκεκριμένα σ. 377).

24 — Απόφαση *Société technique minière*, προσαρτήθηκε στην υποσημείωση 20, σ. 322. Παραμεργές είναι επίσης το περιεχόμενο της πλέον πρόσφατης αποφάσεως *VAG France* (προσαρτήθηκε στην υποσημείωση 17), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι «οι συνέπειες της αυτοδικαίως επερχόμενης ακυρότητας των συμβατικών ρητρών που είναι ασυμβίβαστες προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, δεν ρυθμίζονται από το κοινοτικό δίκαιο όσον αφορά όλα τα άλλα στοιχεία της συμφωνίας ή τις άλλες υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή» (σκέψη 14) και ότι, επομένως, «οτον εθνικό δικαστή ενυπόκειται να κρίνει, δυνάμει του εφαρμοζόμενου εθνικού δικαίου, τη σημασία και τις συνέπειες για το σύνολο των συμβατικών σχέσεων ενδεχομένης ακυρότητας ορισμένων συμβατικών ρητρών δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 2» (σκέψη 15).

25 — Πλ. σχετικά την απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1983, 319/82, *Société de vente de ciment et bétons de l'Est* (Συλλογή 1983, σ. 4173, σκέψεις 11 και 12).

Εξυπακούεται ότι, σε κάθε περίπτωση, απόκειται στο εθνικό δικαστήριο, το μόνο που μπορεί να διαθέτει όλα τα στοιχεία της συμβάσεως και να γνωρίζει το οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου λειτουργεί η σύμβαση αυτή, να προβεί στη σχετική εκτίμηση.

προφανέστατα, ότι όλες οι διατάξεις της οικείας συμφωνίας πρέπει να εκτιμηθούν υπό το φως του άρθρου 85, παράγραφος 1, και ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτών θα πρέπει να θεωρηθεί ότι περιορίζει τον ανταγωνισμό, επιφέροντας έτσι την ακυρότητα όλης της συμβάσεως.

43. Ειδικότερα, παρατηρώ επιπλέον ότι η λύση που πρέπει να γίνει εν προκειμένω δεκτή προκύπτει ευχερέστερα, τουλάχιστον, όσον αφορά τις συνέπειες που πρέπει να συναχθούν από την ακυρότητα της επιβάλλουσας υποχρέωση μη ανταγωνισμού συμβατικής ρήτηρας, όπως αυτή για την οποία πρόκειται εδώ, η οποία δεν πληροί τις προϋποθέσεις του κανονισμού 1475/95. Πράγματι, ο κανονισμός αυτός προβλέπει ρητώς, στο άρθρο 6, παράγραφος 1, σημείο 3, την αυτόματη απώλεια του ευεργετήματος της απαλλαγής στην περίπτωση κατά την οποία απαγορεύεται στον διανομέα να πωλεί οχήματα άλλης μάρκας σε χωριστά σημεία πωλήσεως²⁶. Αυτό συνεπάγεται,

Δεν συμβαίνει το ίδιο όσον αφορά τον κανονισμό 123/85, ο οποίος δεν περιέχει συναφώς καμία διάταξη. Σε σχέση προς τον κανονισμό αυτό, πρέπει επομένως να εξεταστεί αν η συμβατική ρήτρα η οποία επιβάλλει απόλυτη υποχρέωση μη ανταγωνισμού, ακόμη και σε χωριστά και σε εκτός της συμφωνημένης περιοχής σημεία πωλήσεων, είναι ουσιώδης ενόψει της οικονομίας της συμβάσεως και, συνακόλουθα, αν δεν μπορεί να διαχωριστεί από τις απαλλασσόμενες ρήτρες. Συναφώς δεν μπορεί παρά να επαναλάβω ότι μια υποχρέωση μη ανταγωνισμού, όπως αυτή που εξετάζεται εν προκειμένω, δύσκολα θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μη ουσιώδες στοιχείο μιας συμβάσεως αποκλειστικής αντιπροσωπείας.

Πρόταση

44. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω επομένως στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στα ερωτήματα που του υπέβαλε το *cour d'appel de Douai*:

«1) Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 123/85 της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 1984, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΟΚ σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών διανομής και εξυπηρέτησης των

26 — Ως προς το σημείο αυτό, δεν είναι περιττό να υπομνηστεί ότι η Επιτροπή, με ένα φυλλάδιο που περιείχε εξηγήσεις ως προς τον κανονισμό αυτό, αναφέρει ότι «τα ληφθέντα από έναν κατασκευαστή μέτρα προκειμένου να επιβάλει τη διανομή μιας μόνον μάρκας (...) θεωρούνται ως περιορισμός του ανταγωνισμού μη ρητώς απαλλασσόμενος από τον κανονισμό (άρθρο 6, παράγραφος 1, σημείο 3), πράγμα το οποίο συνεπάγεται αυτόματη απώλεια του ευεργετήματος της απαλλαγής».

πελατών πριν και μετά την πώληση αυτοκινήτων οχημάτων, έχει την έννοια ότι η απαλλαγή την οποία προβλέπει:

- α) ισχύει επί συμβάσεως αποκλειστικής αντιπροσωπείας, η οποία δεν διευκρινίζει λεπτομερώς τους αντικειμενικούς λόγους που αναφέρονται από το άρθρο 5, παράγραφος 2, σημείο 1, στοιχεία α' και β', και παράγραφος 3, υπό τον όρο ότι η σύμβαση αυτή προβλέπει τη δυνατότητα αποδεσμεύσεως από την υποχρέωση μη ανταγωνισμού που προβλέπεται από τις διατάξεις αυτές, στην περίπτωση κατά την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους αποδεικνύει την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων, και ότι οι λόγοι αυτοί ισχύουν χωρίς διάκριση για τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε παρόμοιες καταστάσεις·
 - β) δεν καλύπτει συμβατική ρήτρα η οποία αποκλείει, εκτός αν αποδειχθεί η ύπαρξη αντικειμενικών λόγων που δεν υφίσταντο κατά τον χρόνο της συνάψεως της συμβάσεως, οποιαδήποτε δυνατότητα του αντιπροσώπου να πωλεί καινούργια οχήματα που προσφέρονται από τρίτους, εκτός του κατασκευαστή, ακόμη και σε χώρους πωλήσεως χωριστούς από εκείνους στους οποίους προσφέρονται προς πώληση τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως·
 - γ) ισχύει επί συμβάσεως η οποία επιβάλλει στον διανομέα ορισμένους στόχους πωλήσεων, υπό τον όρο ότι δεν πρόκειται για υποχρέωση αποτελέσματος και ότι ο καθορισμός των εν λόγω στόχων είναι δίκαιος και λογικός· στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να ελέγχει τα στοιχεία αυτά.
- 2) Ο κανονισμός (ΕΚ) 1475/95 της Επιτροπής, της 28ης Ιουνίου 1995, έχει την έννοια ότι η απαλλαγή την οποία προβλέπει:
- α) δεν καλύπτει συμβατική ρήτρα η οποία αποκλείει τη δυνατότητα του αντιπροσώπου να πωλεί καινούργια οχήματα που προσφέρονται από τρίτους, εκτός του κατασκευαστή, ακόμη και σε χώρους πωλήσεως χωριστούς από εκείνους στους οποίους προσφέρονται προς πώληση τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως·
 - β) δεν καλύπτει συμβατική ρήτρα η οποία παρέχει το δικαίωμα στον προμηθευτή να καθορίζει μονομερώς στόχους πωλήσεων και η οποία δεν προβλέπει την παρέμβαση τρίτου ή διαιτητή σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ των συμβαλλομένων ως προς την τροποποίηση της συμφωνημένης περιοχής και/ή την αφαίρεση της αποκλειστικότητας λόγω αθετήσεως εκ μέρους του αντιπροσώπου των υποχρεώσεών του.

- 3) Οι συμβατικές ρήτρες, οι οποίες δεν απαλλάσσονται ρητώς υπό την έννοια των κανονισμών 123/85 και 1475/95, όπως αυτές που εξετάστηκαν εν προκειμένω, εμπίπτουν στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αν περιορίζουν τον ανταγωνισμό και είναι ικανές να εμποδίζουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Η απόλυτη ακυρότητα των ρητρών αυτών, η οποία προβλέπεται από το άρθρο 85, παράγραφος 2, μπορεί να επεκταθεί σε ολόκληρη τη συμφωνία, αν οι ρήτρες αυτές δεν μπορούν να διαχωριστούν από τις απαλλασσόμενες ρήτρες και είναι ουσιώδεις για την οικονομία της συμβάσεως.»